

Athugasemdir Útivistar við frumvarp til laga um náttúruvernd Erindi flutt á fundi Landverndar og Stofnunar Sæmundar fróða Skúli H. Skúlason framkvæmdastjóri Útivistar

Náttúruverndarlög á Íslandi hafa landi hafa tvenns konar tilgang.
Annars vegar er hlutverk þeirra að setja ramma um umgengni okkar við náttúruna í því skyni að tryggja að okkur takist að vernda náttúru landsins þannig að við jafnt sem komandi kynslóðir geti notið hennar um ókomin ár.

Hins vegar er í náttúruverndarlögum ákvæði um almannarétt, þ.e. ákvæði sem eiga að tryggja almenningi rétt til að fara um landið.

Þó vissulega sé margt í lögnum sem snýr að verndun náttúrunnar og er mikilvægt öllu útivistarfólki og náttúruunnendum hefur athygli okkar í Útivist einkum beinst að almannaréttinum. Félagasamtök sem byggir fyrst og fremst á áhugamennsku þurfa að forgangsraða og það er okkar mat að almannarétturinn sé okkur mikilvægur og þar getum við lagt eitthvað til málana. Þess vegna snúa athugasemdir Útivistar fyrst og fremst að honum.

Hefðbundinn íslenskur almannaréttur í Jónsbók.

Þessi þáttur náttúruverndarlaga byggir á gamalli hefð og brýnni þörf í gegnum aldirnar. Samgöngur milli sveita og landshluta í gegnum aldirnar byggði óhjákvæmilega á að öllum væri tryggður réttur til að fara um eignarlönd. Í Jónsbók er gengið svo langt að gert er ráð fyrir að landeiganda sé skylt að gera veg færan þar sem „mestur er almannavegur“.

Í fyrstu náttúruverndarlögunum frá 1956 er þessi réttur orðaður skýrt og greinilega með þeim orðum að grundvallarregla íslensks réttar sé að „heimilt sé að hafa þau not af fasteign annars manns, m.a. til umferðar, sem eigandanum séu bagalaus.“ Almennaréttur í þessum lögum var nokkuð skýr og í beinu framhaldi af hinum forna rétti. Síðan þá hafa lögini verið endurskoðuð 1971, 1996 og 1999 og það verður að segjast að í hvert skipti hafi komið auknir fyrirvarar á þessi fornu réttindi með þeim afleiðingum að rétturinn þrengist.

Náttúruverndarlög 1956:

Gangandi fólki heimilt að fara um óræktuð lönd manna utan þéttbýlis og dvelja þar í því skyni að njóta náttúrunnar enda hefði slíkt ekki í för með sér mikið óhagræði fyrir eigandann.

“... heimlt sé að hafa þau not af fasteign annars manns, m.a. til umferðar, sem eigandanum séu bagalaus.”

Það vakti því vonir þegar vinna fór af stað við endurskoðun laganna og höfðum við væntingar um að tekið yrði á þeim vandamálum er varðar umferð almennings um landið sem því miður hafa orðið algengari í seinni tíð og að mati margra má rekja til breytinga á eignarhaldi á landi. Rétt eins og á árum áður þegar það skipti höfuðmáli fyrir þá sem þurftu að komast milli landshluta, að geta „haft not af fasteign annars manns“ þá þurfum við í dag víða að þvera eignarlönd til að komast að fjallsrótum, komast í návígi við náttúruperlurnar eða komast á áhugaverða staði. Þó svo við þurfum ekki að njóta almannaréttar til að komast um hið opinbera vegakerfi á láglandi þá er eðli réttarins samt enn hið sama, hann snýst ekki aðeins um „eiga kost á að njóta útivistar í náttúrunni og leita þangað kyrrðar og næðis“ eins og segir í Hvítbók, hann snýst ekki síður um að komast um landið án þess að einstaka landeigendur geti hindrað það.

Klassískt vandamál ferðafólks í dag

Það er í þessu ljósi sem við gerum athugasemd við þann skilning sem kemur fram bæði í Hvítbók og í athugasemdum við frumvarpið að akstur á ökutækjum falli ekki undir almannarétt. Ég man ekki til þess að hafa séð þetta tekið sérstaklega fram með þessum hætti þegar talað er um almannarétt á Íslandi fyrir en í Hvítbók og í ljósi þess sem ég hef þegar sagt hlýtur þetta að vera andstætt hinum hefðbundna forna rétti. Og það sem verra er, þessi túlkun á almannarétti takmarkar gildi hans verulega. Það er einmitt algengast að hindranir verða á vegi okkar á leið inn á svæðin, á leið á upphafsstað göngu frekar en göngunni sjálfri. Keðjur og læst hlið eru vandamál útivistarfólks í dag og með því að skilgreina almannaréttinn sérstaklega upp á nýtt með þeim hætti að hann eigi ekki við fyrir en ökutækið er yfirgefið er verið segja: Landeigendur mega loka leiðum í gegnum lönd sín, keðjur og læst hlið velkomin. Þessu er nauðsynlegt að snúa við frá því sem er í frumvarpinu, þetta er beinlínis stórhættulegt atriði öllu útivistarfólki.

Útivist gerir einnig athugasemdir við 19. gr. lagana þar sem fjallað er um umferð gangandi fólks um óræktað land og heimild landeiganda til að takmarka umferð. Vissulega er orðalagið ögn skárri en það er í núgildandi lögum, en það er vandséð að þetta breytta orðalag hafi nokkur áhrif á raunverulega réttarstöðu almennings. Í athugasemdum við þessa grein við frumvarpið segir „Í kafla 19.4.5 í hvítbók er bent á að heimildin sé afar opin og víðtæk án þess að gerð sé krafa um að landeigandi sýni fram á raunverulega þörf á því að girða alfarið fyrir för gangandi fólks.“

Náttúruverndarlög 1999 14. gr.:

Mönnum er heimilt, án sérstaks leyfis landeiganda eða rétthafa, að fara gangandi, á skíðum, skautum og óvélknúnum sleðum eða á annan sambærilegan hátt um óræktað land og dveljast þar. **Á eignarlandi í byggð er eiganda eða rétthafa þó heimilt að takmarka eða banna með merkingum við hlið og göngustiga umferð manna og dvöl á afgirtu óræktuðu landi.**

Frumvarp til náttúruverndarlaga 19. gr.:

Mönnum er heimilt, án sérstaks leyfis landeiganda eða rétthafa, að fara gangandi, á skíðum, skautum og óvélknúnum sleðum eða á annan sambærilegan hátt um óræktað land og dveljast þar. **Þó er í sérstökum tilvikum heimilt að takmarka eða banna með merkingum við hlið og stiga för manna og dvöl á afgirtu óræktuðu eignarlandi í byggð ef það er nauðsynlegt vegna nýtingar þess eða verndunar.**

Nú spyr ég: Með hvaða hætti er landeiganda þarna gert að SÝNA FRAM Á raunverulega þörf? Ég fæ ekki betur séð en það sé alfarið í höndum landeiganda að ákveða hvenær skilyrði til að loka af landareign sína fyrir almenningi séu fyrir hendi. Þess vegna leggjum við til að slík lokun á óræktuðu landi sé háð samþykki þriðja aðila, t.d. Umhverfisráðuneytisins eða Umhverfisstofnunar. Einnig að slíkum lokunum fylgi þær kvaðir að kjósi landeigandi að loka óræktuðu landi skuli hann engu að síður

tryggja leiðir fyrir göngufólk um landið. Það sé semsagt ekki látið þar við sitja að ef landeigandi þarf „af sérstökum ástæðum“ að loka tilteknum óræktuðum svæðum, að þá sé fjalllendið ofan við bæinn með öllu óaðgengilegt.

Við gerum einnig athugasemdir við að ákvæði úr lögnum frá 1971 um för almennings við sjávarbakka, vatnsbakka og árbakka sé ekki endurvakið, en það féll út í lögnum 1999. Þetta ákvæði var svohljóðandi:

Eigi má setja byggingar, girðingar né önnur mannvirki á sjávarströnd né á vatnsbakka og árbakka þannig að hindri frjálsta umferðfótgangandi manna.

Náttúruverndarlög 1971 20. gr.:

Eigi má setja byggingar, girðingar **né önnur mannvirki** á sjávarströnd né á vatnsbakka og árbakka, þannig að hindri frjálsta umferðfótgangandi manna.

Frumvarp til náttúruverndarlaga 26. gr.:

Óheimilt er að setja niður girðingu á vatns-, ár- eða sjávarbakka þannig að hindri umferðgangandi manna. Þegar girða þarf yfir forna þjóðleið eða skipulagðan göngu-, hjólreiða- eða reiðstíg skal sá sem girðir hafa þar hlið á girðingu. Heimilt er að hafa göngustiga í stað hliðs þegar girt er yfir skipulagðan göngustíg.

Við höfum heyrt þau svör við þessari athugasemd okkar að þetta ákvæði sé inni í nýrri mynd þar sem fjallað er um girðingar. Það er rétt að hluta en nær aðeins til girðinga. Ef einhver efast um að þörf sé á þessari athugasemd okkar má benda viðkomandi á að prófa að fá sér göngutúr umhverfis Elliðavatn. Í dag er ekki hægt að fylgja vatninu allan hringinn vegna mannvirkjagerðar, og hafi einhver lög verið brotin við þá mannvirkjagerð voru það allavega ekki almannaréttarákvæði náttúruverndarlaga.

Er þetta skipgengt?

Loks gerum við athugasemd við orðalag í 22. gr. frumvarpsins þar sem segir að heimilt sé að fara á bátum um öll *skipgeng vötn*. Ég ætla ekki að eyða löngum tíma í þessa athugasemd, hún skýrir sig sjálf og er einfaldlega gamalt og úrelt orðalag sem fyrir löngu ætti að vera búið að breyta. Ótrúlegt að við þá vönduðu vinnu sem ku hafa farið fram við gerð frumvarpsins hafi þetta farið fram hjá mönnum.